

اتاق بازرگانی
صنایع، معادن و کشاورزی
اصفهان
ISFAHAN CHAMBER OF COMMERCE
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE

عدالت توزیعی در تسهیلات بانکی با محوریت استان اصفهان

تهیه کننده: رقیه نظری

ناظر: علی صادقی همدانی

مرکز پژوهش و بررسی های اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع،

معادن و کشاورزی اصفهان

فهرست

۱.مقدمه.....	۳
۲.روند توصیفی نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی.....	۴
۳.شکاف ساختاری در مقایسه منطقه‌ای و عوامل نهادی.....	۴
۴.وضعیت مالیات‌های پرداختی و سهم استان‌ها از بودجه جاری و عمرانی.....	۷
۵.نگاهی به وضعیت اعتبارات دریافتی و مالیات پرداختی اصفهان نسبت به سایر استان‌های کشور در سال ۱۴۰۳.....	۱۲
۷.نقش اتاق بازرگانی اصفهان.....	۱۹
۸.پیشنهادهای سیاستی.....	۱۹
۹.جمع‌بندی.....	۱۹

۱. مقدمه

نظام بانکی هر کشور از مهم‌ترین ابزارهای سیاست‌گذاری برای هدایت منابع مالی به سمت بخش‌های مولد و مناطق مختلف است. در ایران نیز شبکه بانکی از مسیر تجهیز سپرده‌ها و تخصیص تسهیلات نقش مستقیمی در توسعه متوازن و عدالت اقتصادی ایفا می‌کند. با وجود این نقش کلیدی، تطابق میان «جغرافیای جذب سپرده» و «جغرافیای اعطای تسهیلات» همواره محل پرسش بوده است، به‌ویژه در استان‌هایی که سهم بالایی در خلق ارزش افزوده و اشتغال دارند اما بازگشت منابع به آنها کمتر از ظرفیت واقعی است.

استان اصفهان به‌عنوان یکی از قطب‌های اصلی صنعت، معدن، کشاورزی و خدمات کشور برای حفظ پویایی تولید و اجرای طرح‌های توسعه‌ای نیازمند دسترسی باثبات به اعتبار بانکی است. بر مبنای داده‌های رسمی بانک مرکزی، نسبت مانده تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی در اصفهان طی سال‌های (مرداد ۱۴۰۴ تا مرداد ۱۴۰۴) با عدد ۷۴ درصد پایین‌تر از متوسط کشور با عدد ۸۴ درصد قرار داشته است؛ به این معنا که بخشی از منابعی که در این استان تجهیز می‌شود به‌جای بازگشت به چرخه تولید محلی، در استان‌های دیگر مصرف می‌گردد. نتیجه طبیعی این فرایند، محدودیت سرمایه‌گذاری، تضعیف سرمایه در گردش بنگاه‌ها و کند شدن پروژه‌های زیرساختی است.

جدول (۱). متوسط نسبت مانده تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (مرداد ۱۴۰۱-مرداد ۱۴۰۴)

استان	متوسط نسبت مانده تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (مرداد ۱۴۰۱-مرداد ۱۴۰۴)
خراسان رضوی	۷۰
اصفهان	۷۴
آذربایجان شرقی	۷۸
هرمزگان	۸۸
تهران	۸۹
یزد	۱۰۱
چهار محال و بختیاری	۱۲۰
کشور	۸۴

منبع: یافته‌های تحقیق بر اساس اطلاعات سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

از منظر عدالت توزیعی، دسترسی متوازن استان‌ها به منابع بانکی باید متناسب با ظرفیت اقتصادی و نیازهای توسعه‌ای آنها باشد. پایین‌تر بودن متوسط نسبت مانده تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی در اصفهان نسبت به کشور و بسیاری از استان‌های دیگر نشان می‌دهد که سازوکار توزیع اعتبارات به‌نحوی عمل کرده که محرومیت نسبی شکل گرفته است. این محرومیت، علاوه بر آثار واقعی بر تولید و اشتغال، پیامدهای نهادی نیز دارد و می‌تواند اعتماد بخش خصوصی به کارایی و بی‌طرفی نظام بانکی را کاهش دهد.

این گزارش با هدف صورت‌بندی شفاف این مسئله تدوین شده است: ابتدا روند نسبت تسهیلات به سپرده‌ها در اصفهان طی مرداد ۱۴۰۱ تا مرداد ۱۴۰۴ ترسیم می‌شود و سپس با مقایسه منطقه‌ای، ابعاد شکاف عدالت توزیعی

توضیح داده خواهد شد. در ادامه، ریشه‌های نهادی و سیاستی این نابرابری بررسی و در پایان پیشنهادهایی عملی برای اصلاح سازوکار تخصیص اعتبارات با محوریت احقاق حق استان اصفهان ارائه می‌گردد.

۲. روند توصیفی نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی

بررسی داده‌های بانک مرکزی از مرداد ۱۴۰۱ تا مرداد ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که نسبت تسهیلات به سپرده‌ها در اصفهان همواره کمتر از متوسط کشوری بوده است. این وضعیت در مقایسه با استان‌هایی چون تهران، هرمزگان و حتی چهارمحال و بختیاری بارزتر می‌شود. استان اصفهان نتوانسته به میزان مشابهی از تسهیلات بهره‌مند شود.

این نابرابری زمانی بیشتر آشکار می‌شود که بدانیم سپرده‌های جذب‌شده در اصفهان نقش مهمی در تأمین منابع بانکی کشور دارند. با این حال، این منابع عمدتاً در استان‌های دیگر مصرف می‌شوند و بازگشت اندکی به چرخه اقتصادی اصفهان دارند. چنین وضعیتی باعث می‌شود که توان سرمایه‌گذاری بنگاه‌های اصفهان به شدت کاهش یابد.

نتیجه مستقیم این روند، ایجاد محدودیت در توسعه صنعتی، افزایش فشار بر واحدهای تولیدی برای تأمین سرمایه در گردش و کند شدن روند اجرای طرح‌های زیرساختی در استان است. بنابراین، روند توصیفی نشان می‌دهد که محرومیت اصفهان در دریافت تسهیلات بانکی نه یک موضوع مقطعی، بلکه یک ساختار پایدار در نظام بانکی کشور است.

۳. شکاف ساختاری در مقایسه منطقه‌ای و عوامل نهادی

بر اساس اطلاعات جدول (۲) تحلیل وضعیت استان اصفهان در مقایسه با سایر استان‌ها نشان می‌دهد که محرومیت این استان تنها ناشی از یک دوره کوتاه یا شرایط مقطعی نیست، بلکه بخشی از یک شکاف ساختاری است. در حالی که استانی نظیر یزد با ظرفیت‌های اقتصادی مشابه توانسته است نسبت تسهیلات به سپرده نزدیک به میانگین کشوری را تجربه کنند، اصفهان همچنان با فاصله معناداری از این سطح قرار دارد. در این میان، استان چهارمحال و بختیاری نمونه‌ای قابل توجه است. این استان با آن که ساختار اقتصادی محدودتری نسبت به اصفهان است، در مقاطع متعدد نسبت تسهیلات به سپرده بالاتری را تجربه کرده است.

این تفاوت آشکار می‌سازد که منابع مالی تجهیز شده در اصفهان به جای بازگشت به چرخه تولید محلی، به استان‌های دیگر انتقال یافته و از ظرفیت‌های اقتصادی استان کاسته است.

این شکاف را باید در بستر نهادی و سیاستی بررسی کرد. تمرکز تصمیم‌گیری‌ها در تهران و اولویت‌دهی به مراکز خاص اقتصادی، مانع از آن شده که استان‌های مولدی چون اصفهان سهم عادلانه‌ای از تسهیلات بانکی داشته باشند. علاوه بر این، ضعف حکمرانی بانکی و نبود مکانیزم‌های شفاف برای تخصیص منابع، موجب شده است که فرآیند

تصمیم‌گیری تحت تأثیر عوامل غیر اقتصادی و حتی سیاسی قرار گیرد. چنین وضعیتی، نه تنها عدالت توزیعی را نقض می‌کند بلکه به بازتولید نابرابری‌های منطقه‌ای نیز منجر می‌شود.

برای درک بهتر ابعاد این مسئله، استفاده از شاخص‌های کمی همچون نسبت سهم تسهیلات به سپرده و ضریب جینی توزیع منابع ضروری است. بررسی این شاخص‌ها نشان می‌دهد که **سهم اصفهان از تسهیلات بسیار کمتر از سهم آن در جذب سپرده‌های بانکی است**. این یافته‌ها به وضوح بیانگر آن است که نظام بانکی در بازتوزیع منابع به سمت استان‌های دارای وزن اقتصادی بالاتر از جمله اصفهان ناکام بوده است. در نتیجه، اصلاح ساختار نهادی و اعمال نظارت‌های مؤثر شرط لازم برای برقراری عدالت در توزیع منابع بانکی است.

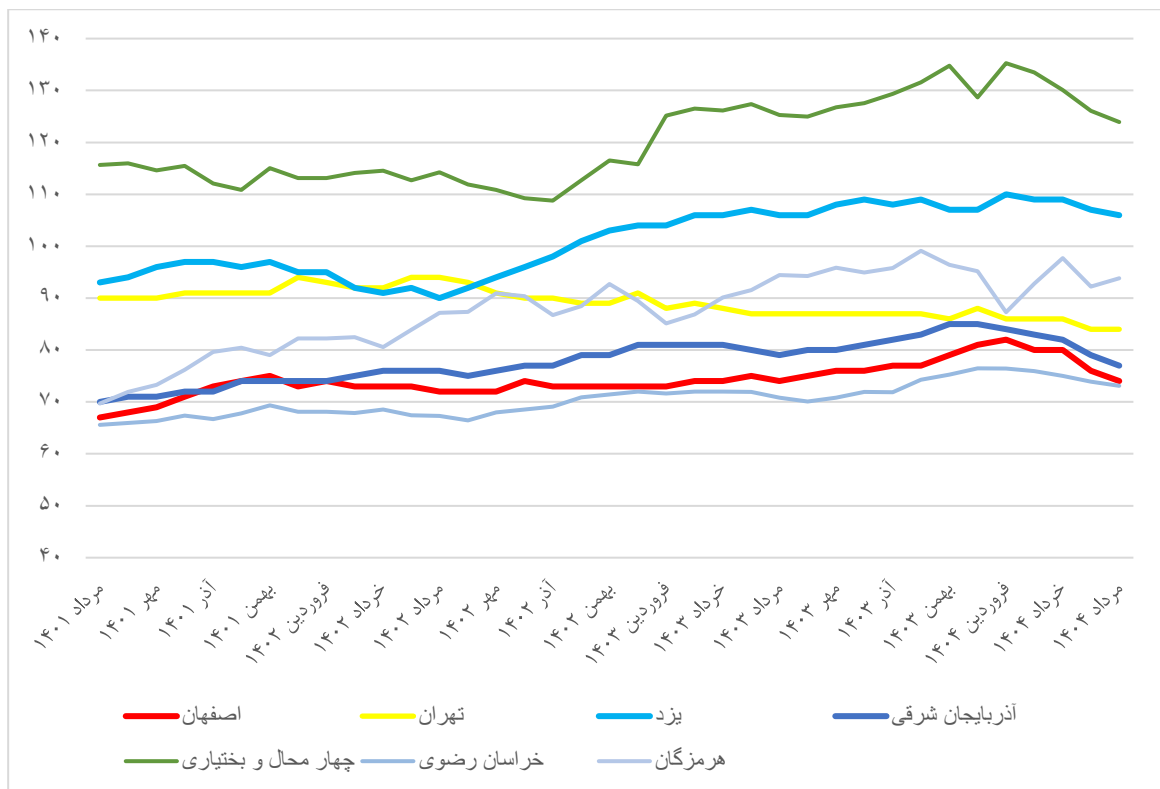
جدول (۲). نسبت مانده تسهیلات به سپرده ها پس از کسر سپرده قانونی در برخی از استان های کشور (درصد)

سال	اصفهان	تهران	یزد	آذربایجان شرقی	چهارمحال و بختیاری	خراسان رضوی	هرمزگان
مرداد ۱۴۰۱	۶۷	۹۰	۹۳	۷۰	۱۱۶	۶۶	۷۰
شهریور ۱۴۰۱	۶۸	۹۰	۹۴	۷۱	۱۱۶	۶۶	۷۲
مهر ۱۴۰۱	۶۹	۹۰	۹۶	۷۱	۱۱۵	۶۶	۷۳
آبان ۱۴۰۱	۷۱	۹۱	۹۷	۷۲	۱۱۶	۶۷	۷۶
آذر ۱۴۰۱	۷۳	۹۱	۹۷	۷۲	۱۱۲	۶۷	۸۰
دی ۱۴۰۱	۷۴	۹۱	۹۶	۷۴	۱۱۱	۶۸	۸۰
بهمن ۱۴۰۱	۷۵	۹۱	۹۷	۷۴	۱۱۵	۶۹	۷۹
اسفند ۱۴۰۱	۷۳	۹۴	۹۵	۷۴	۱۱۳	۶۸	۸۲
فروردین ۱۴۰۲	۷۴	۹۳	۹۵	۷۴	۱۱۳	۶۸	۸۲
اردیبهشت ۱۴۰۲	۷۳	۹۲	۹۲	۷۵	۱۱۴	۶۸	۸۲
خرداد ۱۴۰۲	۷۳	۹۲	۹۱	۷۶	۱۱۵	۶۹	۸۱
تیر ۱۴۰۲	۷۳	۹۴	۹۲	۷۶	۱۱۳	۶۷	۸۴
مرداد ۱۴۰۲	۷۲	۹۴	۹۰	۷۶	۱۱۴	۶۷	۸۷
شهریور ۱۴۰۲	۷۲	۹۳	۹۲	۷۵	۱۱۲	۶۶	۸۷
مهر ۱۴۰۲	۷۲	۹۱	۹۴	۷۶	۱۱۱	۶۸	۹۱
آبان ۱۴۰۲	۷۴	۹۰	۹۶	۷۷	۱۰۹	۶۹	۹۰
آذر ۱۴۰۲	۷۳	۹۰	۹۸	۷۷	۱۰۹	۶۹	۸۷
دی ۱۴۰۲	۷۳	۸۹	۱۰۱	۷۹	۱۱۳	۷۱	۸۸
بهمن ۱۴۰۲	۷۳	۸۹	۱۰۳	۷۹	۱۱۷	۷۱	۹۳
اسفند ۱۴۰۲	۷۳	۹۱	۱۰۴	۸۱	۱۱۶	۷۲	۸۹
فروردین ۱۴۰۳	۷۳	۸۸	۱۰۴	۸۱	۱۲۵	۷۲	۸۵
اردیبهشت ۱۴۰۳	۷۴	۸۹	۱۰۶	۸۱	۱۲۷	۷۲	۸۷
خرداد ۱۴۰۳	۷۴	۸۸	۱۰۶	۸۱	۱۲۶	۷۲	۹۰
تیر ۱۴۰۳	۷۵	۸۷	۱۰۷	۸۰	۱۲۷	۷۲	۹۲
مرداد ۱۴۰۳	۷۴	۸۷	۱۰۶	۷۹	۱۲۵	۷۱	۹۴
شهریور ۱۴۰۳	۷۵	۸۷	۱۰۶	۸۰	۱۲۵	۷۰	۹۴
مهر ۱۴۰۳	۷۶	۸۷	۱۰۸	۸۰	۱۲۷	۷۱	۹۶
آبان ۱۴۰۳	۷۶	۸۷	۱۰۹	۸۱	۱۲۸	۷۲	۹۵
آذر ۱۴۰۳	۷۷	۸۷	۱۰۸	۸۲	۱۲۹	۷۲	۹۶
دی ۱۴۰۳	۷۷	۸۷	۱۰۹	۸۳	۱۳۲	۷۴	۹۹
بهمن ۱۴۰۳	۷۹	۸۶	۱۰۷	۸۵	۱۳۵	۷۵	۹۶
اسفند ۱۴۰۳	۸۱	۸۸	۱۰۷	۸۵	۱۲۹	۷۶	۹۵
فروردین ۱۴۰۴	۸۲	۸۶	۱۱۰	۸۴	۱۳۵	۷۶	۸۷
اردیبهشت ۱۴۰۴	۸۰	۸۶	۱۰۹	۸۳	۱۳۳	۷۶	۹۳
خرداد ۱۴۰۴	۸۰	۸۶	۱۰۹	۸۲	۱۳۰	۷۵	۹۸
تیر ۱۴۰۴	۷۶	۸۴	۱۰۷	۷۹	۱۲۶	۷۴	۹۲
مرداد ۱۴۰۴	۷۴	۸۴	۱۰۶	۷۷	۱۲۴	۷۳	۹۴

منبع: یافته های تحقیق بر اساس اطلاعات سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

نمودار (۱). مقایسه نسبت مانده تسهیلات به سپرده ها پس از کسر سپرده قانونی در برخی از استان های کشور (درصد)

۴. وضعیت مالیات های پرداختی و سهم استان ها از بودجه جاری و عمرانی

استان اصفهان در میان استان های اصلی تأمین کننده منابع عمومی دولت قرار دارد و نقش آن در طرف «تأمین» چرخه مالی عمومی کاملاً برجسته است. بر مبنای داده های رسمی سالنامه آمارهای مالیاتی سازمان امور مالیاتی کشور، فقط در سال ۱۴۰۱ بیش از ۳۲۱ هزار میلیارد ریال مالیات پرداخت کرده و پس از تهران یکی از بالاترین ارقام کشور را به نام خود ثبت کرده است. این سطح از پرداخت، بازتاب ظرفیت بالای تولید، اشتغال و زنجیره های صنعتی استان است که عملاً سهم پررنگی در تأمین درآمدهای عمومی دارد. در منطق حکمرانی مالی عمومی، انتظار می رود استان هایی با نقش بزرگ تر در تأمین منابع، از بازگشت متناسب منابع در قالب بودجه های هزینه ای و عمرانی برخوردار شوند تا پایداری تولید و سرمایه گذاری حفظ گردد. با این حال، همان طور که داده های گزارش نشان می دهد، این هم تراز در مورد اصفهان به طور کامل محقق نشده است و نشانه های واگرایی میان «تأمین» و «تخصیص» دیده می شود. این ناهمخوانی، نقطه عزیمت مهمی برای صورت بندی بحث عدالت توزیعی در سطح استانی است.

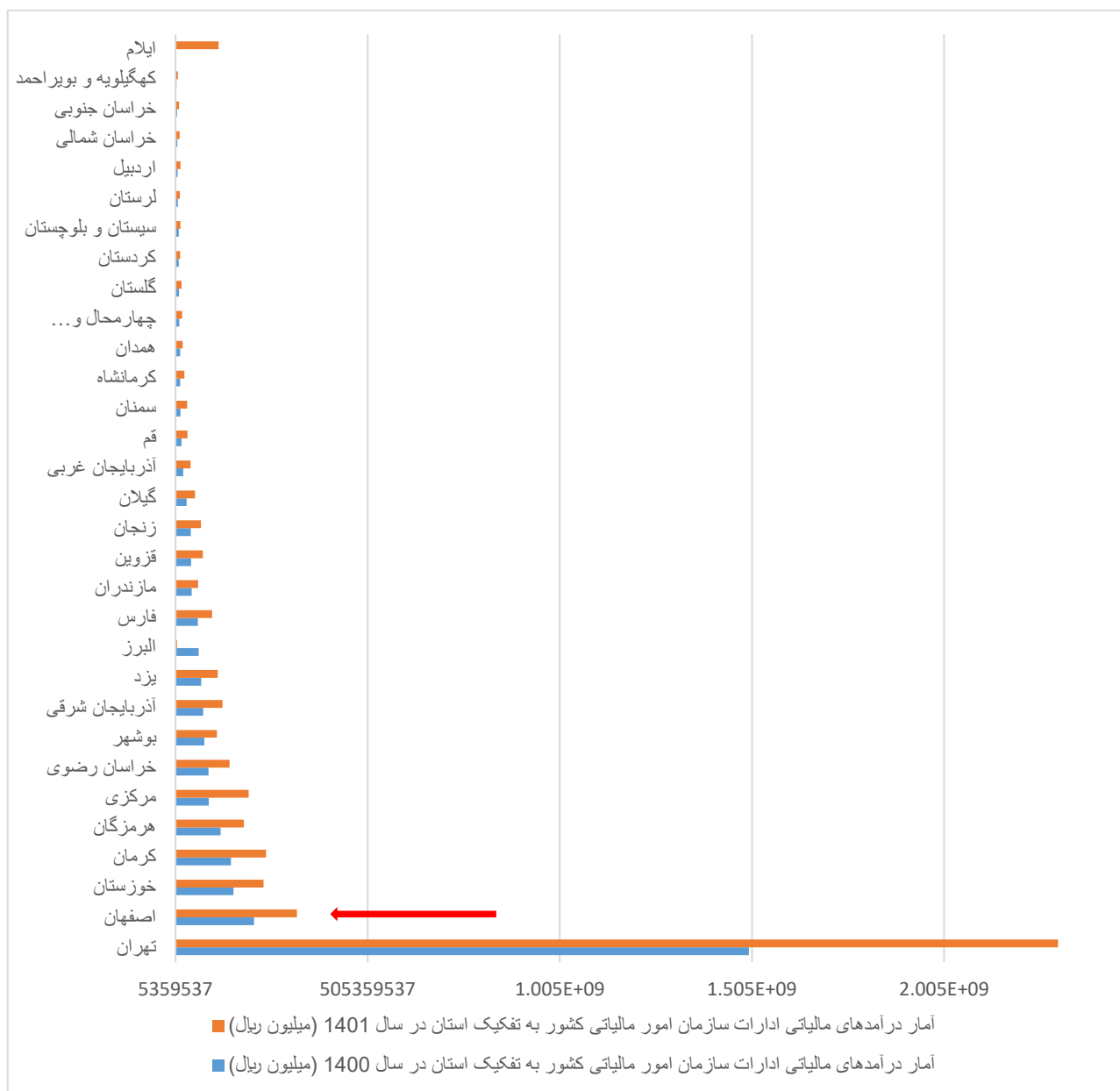
جدول (۳). درآمدهای ادارات کل امور مالیاتی به تفکیک استان ها در سال ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (میلیون ریال)

استان	آمار درآمدهای مالیاتی ادارات سازمان امور مالیاتی کشور به تفکیک استان در سال ۱۴۰۰ (میلیون ریال)	آمار درآمدهای مالیاتی ادارات سازمان امور مالیاتی کشور به تفکیک استان در سال ۱۴۰۱ (میلیون ریال)
تهران	۱۶۹۷۵۸۵۲۷۸	۲,۳۰۲,۰۱۳,۹۷۷
اصفهان	۲۰۹۳۹۷۶۷۸	۳۲۱,۴۲۹,۸۱۹
خوزستان	۱۵۶۱۷۸۰۸۰	۲۳۴,۳۵۰,۳۹۸
کرمان	۱۴۹۹۱۵۴۱۹	۲۴۱,۳۰۸,۱۵۵
هرمزگان	۱۲۲۹۲۷۷۳۴	۱۸۳,۳۶۳,۳۰۸
مرکزی	۹۱۹۴۴۴۵۰	۱۹۵,۷۵۱,۶۲۳
خراسان رضوی	۹۱۲۹۹۲۷۳	۱۴۵,۹۱۸,۷۹۱
بوشهر	۸۰۴۷۷۴۸۲	۱۱۲,۸۸۰,۳۱۲
آذربایجان شرقی	۷۷۴۰۱۱۱۴	۱۲۷,۵۶۷,۴۷۱
یزد	۷۲۴۱۶۱۸۱	۱۱۵,۱۰۱,۴۲۹
البرز	۶۵۷۱۲۳۳۵	۹,۲۹۲,۸۰۶
فارس	۶۳۵۱۰۴۳۹	۱۰۰,۹۳۸,۰۱۶
مازندران	۴۷۲۸۳۹۰۵	۶۴,۰۱۹,۲۸۳
قزوین	۴۵۹۵۴۴۸۵	۷۶,۸۶۴,۹۹۲
زنجان	۴۴۸۸۹۳۱۰	۷۱,۷۱۳,۶۶۵
گیلان	۳۴۴۹۲۰۳۲	۵۶,۴۸۲,۷۷۱
آذربایجان غربی	۲۵۵۴۷۴۱۲	۴۴,۱۷۳,۰۷۵
قم	۲۰۷۶۹۶۲۸	۳۶,۳۳۳,۱۶۹
سمنان	۱۷۸۴۸۴۸۲	۳۵,۷۳۱,۶۷۰
کرمانشاه	۱۷۶۹۰۸۳۴	۲۸,۲۱۱,۷۸۷
همدان	۱۷۱۵۳۲۰۱	۲۴,۱۱۱,۰۴۵
چهارمحال و بختیاری	۱۵۲۶۵۴۷۸	۲۲,۲۰۶,۳۱۵
گلستان	۱۴۳۲۹۳۰۰	۲۰,۹۵۲,۱۹۵
کردستان	۱۳۵۷۵۵۹۴	۱۷,۴۵۱,۱۰۶
سیستان و بلوچستان	۱۳۴۲۴۵۵۷	۱۸,۲۰۵,۴۱۷
لرستان	۱۱۶۱۷۴۱۳	۱۶,۹۹۹,۴۸۹
اردبیل	۱۱۰۸۸۴۶۸	۱۸,۲۹۶,۷۲۳
خراسان شمالی	۱۰۲۷۸۳۰۶	۱۵,۹۵۶,۷۳۶
خراسان جنوبی	۹۱۲۶۰۱۹	۱۴,۱۶۹,۳۴۹
کهگیلویه و بویراحمد	۸۰۶۶۴۶۳	۱۱,۵۹۱,۴۰۰
ایلام	۵۳۵۹۵۳۷	۱۱۷,۲۸۹,۱۱۵

منبع: سالنامه آمارهای مالیاتی سازمان امور مالیاتی کشور

نمودار (۲). درآمدهای ادارات کل امور مالیاتی به تفکیک استان ها در سال ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (میلیون ریال)

منبع: سالنامه آمارهای مالیاتی سازمان امور مالیاتی کشور

از طرف دیگر مقایسه سرانه مصارف بودجه‌ای سال ۱۴۰۴ نشان می‌دهد اصفهان چه در سرانه هزینه‌ای (۶۲۰۱ میلیون ریال) و چه در سرانه تملک دارایی سرمایه‌ای (۱۸۷۹۴ میلیون ریال)، پایین‌تر از بسیاری از استان‌ها قرار می‌گیرد. برای نمونه، استان‌های کوچک‌تری مانند کهگیلویه و بویراحمد و ایلام سرانه‌های سرمایه‌ای بسیار بالاتری دریافت کرده‌اند؛ حال آن‌که اصفهان با وجود بار مالیاتی سنگین، بازگشت بودجه‌ای محدودتری را تجربه می‌کند. پیام ضمنی

این ارقام آن است که چرخه «تأمین-تخصیص» در سطح ملی، الزاماً بر پایه وزن اقتصادی و مالیاتی استان‌ها عمل نمی‌کند و برای استان‌های مولدی مانند اصفهان، شکاف قابل توجهی میان نقش در تأمین و بهره‌مندی از تخصیص وجود دارد. استمرار این شکاف، ریسک فرسایش سرمایه‌گذاری‌های مولد و کاهش انگیزه بخش خصوصی را افزایش می‌دهد و ضرورت بازنگری در قواعد توزیع منابع را تقویت می‌کند. این گزاره، مبنای تحلیلی برای پیوند زدن بحث مالیات‌های پرداختی با الگوی تخصیص بودجه جاری و عمرانی در سطح استان‌هاست.

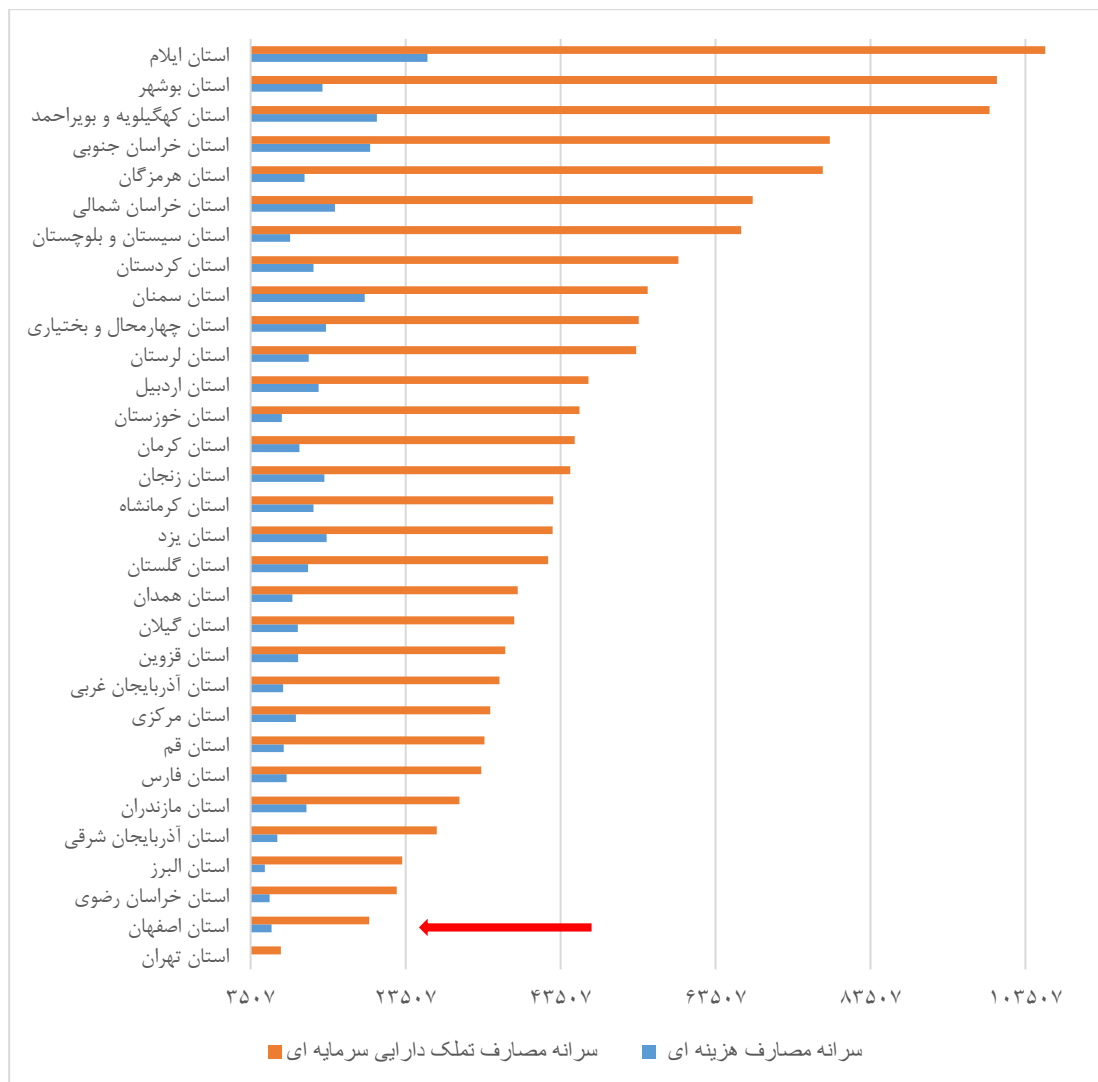
جدول (۴). میزان سرانه مصارف استان‌های کشور از بودجه به تفکیک سرمایه‌ای و هزینه‌ای در سال ۱۴۰۴

استان	سرانه مصارف هزینه‌ای	استان	سرانه مصارف تملک‌داری سرمایه‌ای
استان تهران	۳۵۰۶	استان تهران	۷۳۹۰
استان البرز	۵۳۶۱	استان اصفهان	۱۸۷۹۴
استان خراسان رضوی	۵۹۷۶	استان خراسان رضوی	۲۲۳۷۱
استان اصفهان	۶۲۰۱	استان البرز	۲۳۰۷۱
استان آذربایجان شرقی	۶۹۳۷	استان آذربایجان شرقی	۲۷۵۱۰
استان خوزستان	۷۵۲۲	استان مازندران	۳۰۴۴۷
استان آذربایجان غربی	۷۶۸۹	استان فارس	۳۳۲۸۵
استان قم	۷۷۶۵	استان قم	۳۳۶۸۲
استان فارس	۸۱۴۰	استان مرکزی	۳۴۴۳۸
استان سیستان و بلوچستان	۸۶۰۶	استان آذربایجان غربی	۳۵۶۲۷
استان همدان	۸۹۱۶	استان قزوین	۳۶۳۸۶
استان مرکزی	۹۳۶۳	استان گیلان	۳۷۵۱۹
استان گیلان	۹۵۹۲	استان همدان	۳۷۹۹۶
استان قزوین	۹۶۳۲	استان گلستان	۴۱۹۲۴
استان کرمان	۹۸۱۷	استان یزد	۴۲۴۸۵
استان هرمزگان	۱۰۴۶۰	استان کرمانشاه	۴۲۵۶۸
استان مازندران	۱۰۶۹۵	استان زنجان	۴۴۷۴۵
استان گلستان	۱۰۹۲۰	استان کرمان	۴۵۳۳۹
استان لرستان	۱۱۰۰۹	استان خوزستان	۴۵۹۴۳
استان کرمانشاه	۱۱۶۲۷	استان اردبیل	۴۷۱۰۲
استان کردستان	۱۱۶۴۳	استان لرستان	۵۳۲۸۴
استان اردبیل	۱۲۲۹۷	استان چهارمحال و بختیاری	۵۳۵۸۸
استان بوشهر	۱۲۷۶۷	استان سمنان	۵۴۷۷۱
استان زنجان	۱۳۰۲۰	استان کردستان	۵۸۷۲۶
استان چهارمحال و بختیاری	۱۳۲۳۳	استان سیستان و بلوچستان	۶۶۸۰۹
استان یزد	۱۳۳۳۰	استان خراسان شمالی	۶۸۲۹۴
استان خراسان شمالی	۱۴۳۷۵	استان هرمزگان	۷۷۳۵۰
استان سمنان	۱۸۲۳۵	استان خراسان جنوبی	۷۸۲۸۲
استان خراسان جنوبی	۱۸۹۵۲	استان کهگیلویه و بویراحمد	۹۸۸۸۴
استان کهگیلویه و بویراحمد	۱۹۷۹۵	استان بوشهر	۹۹۸۱۳
استان ایلام	۲۶۳۴۴	استان ایلام	۱۰۶۰۸۱

منبع: قانون بودجه ۱۴۰۴ و مرکز آمار ایران

نمودار (۳). میزان سرانه مصارف استان‌های کشور از بودجه به تفکیک سرمایه‌ای و هزینه‌ای در سال ۱۴۰۴

منبع: قانون بودجه ۱۴۰۴ و مرکز آمار ایران

همان‌طور که جدول (۵) نشان می‌دهد، نسبت مانده تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی در اصفهان حدود ۷۴ درصد گزارش شده که پایین‌تر از متوسط کشور و پایین‌تر از بسیاری از استان‌ها از جمله یزد (۱۰۸-۱۰۱٪) در اغلب ماه‌ها، چهارمحال و بختیاری (اغلب بالای ۱۲۴-۱۳۵٪) و حتی هرمزگان (۸۸-۹۹٪) قرار می‌گیرد. بنابراین، **اصفهان نه تنها مالیات بیشتری می‌پردازد و سهم سرانه بودجه کمتری می‌گیرد، بلکه در دریافت اعتبارات بانکی نیز وضعیت ضعیف‌تری نسبت به بسیاری از هم‌تایان خود دارد. استمرار این الگو می‌تواند به تضعیف سرمایه در گردش بنگاه‌ها، کندی پروژه‌های عمرانی و کاهش انگیزه سرمایه‌گذاری خصوصی در استان**

بینجامد؛ عاملی که ضرورت بازنگری در سازوکار توزیع بودجه و تخصیص اعتبارات بانکی به نفع استان‌های مولد را تقویت می‌کند.

جدول (۵). بررسی عدالت اعتباری در چند استان کشور

ردیف	استان	مانده تسهیلات به سپرده ها پس از سپرده قانونی (درصد)	سرايه مصارف هزینه ای از بودجه (میلیون ریال/هزار نفر)	سرايه مصارف سرمایه ای از بودجه (میلیون ریال/هزار نفر)	میزان مالیات پرداختی (میلیون ریال)
۱	خراسان رضوی	۷۰	۵۹۷۶	۲۲۳۷۱	۱۴۵,۹۱۸,۷۹۱
۲	اصفهان	۷۴	۶۲۰۱	۱۸۷۹۴	۳۲۱,۴۲۹,۸۱۹
۳	آذربایجان شرقی	۷۸	۶۹۳۷	۲۷۵۱۰	۱۲۷,۵۶۷,۴۷۱
۴	هرمزگان	۸۸	۱۰۴۶۰	۷۷۳۵۰	۱۸۳,۳۶۳,۳۰۸
۵	تهران	۸۹	۳۵۰۶	۷۳۹۰	۲۳۰,۲۰۱,۳۹۷۷
۶	یزد	۱۰۱	۱۳۳۳۰	۴۲۴۸۵	۱۱۵,۱۰۱,۴۲۹
۷	چهار محال و بختیاری	۱۲۰	۱۳۲۳۳	۵۳۵۸۸	۲۲,۲۰۶,۳۱۵

۵. نگاهی به وضعیت اعتبارات دریافتی و مالیات پرداختی اصفهان نسبت به سایر

استان‌های کشور در سال ۱۴۰۳

جدول ۶ نشان می‌دهد که نسبت «مصارف به منابع بانکی» در استان اصفهان برابر با ۸۱ درصد بوده است. این عدد کمتر از میانگین کشوری (۸۶ درصد) است و جایگاه استان را در محدوده‌ای پایین‌تر از متوسط کشور قرار می‌دهد. برخی استان‌ها نظیر خراسان شمالی ۱۶۲ درصد، کهگیلویه و بویراحمد ۱۳۲ درصد و چهارمحال و بختیاری ۱۲۹ درصد سهم بسیار بالاتری از تسهیلات نسبت به منابع در اختیار داشته‌اند، در حالی که استان‌هایی مانند فارس ۶۴ درصد و البرز ۵۵ درصد ارقام پایین‌تری نسبت به اصفهان ثبت کرده‌اند. بنابراین اصفهان از نظر جذب اعتبارات بانکی در سال ۱۴۰۳ در سطحی پایین‌تر از متوسط کشور قرار گرفته، هرچند وضعیت آن از برخی استان‌های بزرگ دیگر بهتر است.

در بخش مالیاتی، اصفهان سهم ۶.۳ درصدی از کل درآمد مالیاتی کشور را به خود اختصاص داده و پس از تهران ۴۹.۷ درصد در جایگاه دوم کشور قرار گرفته است. همچنین در شاخص «نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی» عدد ۱۰.۸ درصد برای اصفهان ثبت شده که بالاتر از بسیاری از استان‌هاست. این نسبت اصفهان را در میان استان‌های با بار مالیاتی بالا قرار می‌دهد، هرچند همچنان پایین‌تر از تهران ۱۸ درصد، کرمان ۱۵.۵ درصد و هرمزگان ۱۴.۲

درصد است. به این ترتیب، وضعیت جدول ۶ نشان می‌دهد که اصفهان در بخش مالیاتی جزو استان‌های اصلی کشور است، در حالی که در بخش اعتبارات بانکی سهمی کمتر از متوسط ملی دارد.

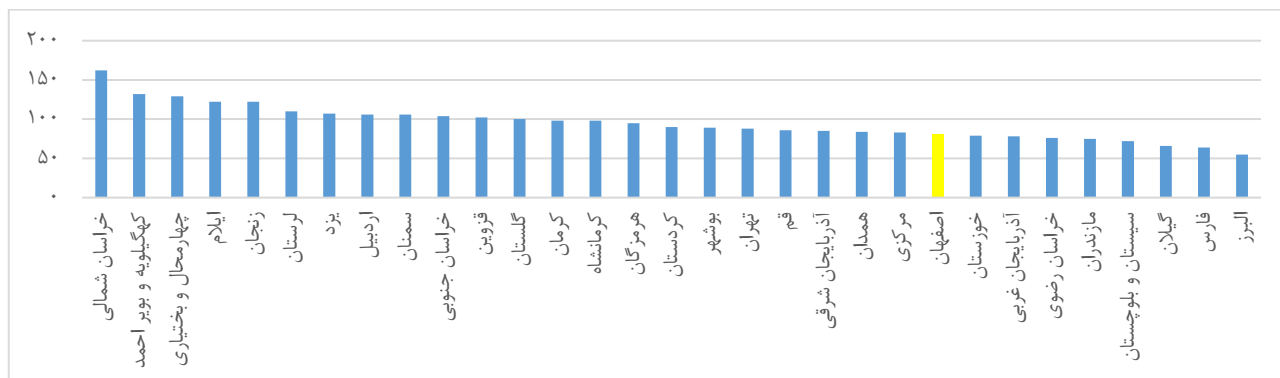
جدول (۶). اعتبارات دریافتی بانکی و مالیات پرداختی استان اصفهان نسبت به سایر استان‌های کشور (سال ۱۴۰۳)

استان	نسبت مصارف به منابع بانکی به تفکیک استان‌ها	استان	سهم استان‌ها از درآمد مالیاتی (درصد)	نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی (درصد)
خراسان شمالی	۱۶۲	کشور	۱۰۰	۱۸
کهگیلویه و بویر احمد	۱۳۲	تهران	۴۹.۷	۱۵.۵
چهارمحال و بختیاری	۱۲۹	اصفهان	۶.۳	۱۴.۲
ایلام	۱۲۲	کرمان	۵.۵	۱۲.۸
زنجان	۱۲۲	خوزستان	۴.۴	۱۲.۵
لرستان	۱۱۰	هرمزگان	۳.۵	۱۰.۸
یزد	۱۰۷	خراسان رضوی	۳.۳	۱۰.۵
اردبیل	۱۰۶	مرکزی	۳	۹.۲
سمنان	۱۰۶	البرز	۲.۸	۷.۴
خراسان جنوبی	۱۰۴	آذربایجان شرقی	۲.۶	۶.۷
قزوین	۱۰۲	یزد	۲.۳	۶.۳
گلستان	۱۰۰	بوشهر	۲.۱	۶.۲
کرمان	۹۸	فارس	۲.۱	۶
کرمانشاه	۹۸	زنجان	۱.۵	۵.۴
هرمزگان	۹۵	قزوین	۱.۳	۵.۳
کردستان	۹۰	گیلان	۱.۳	۵.۲
بوشهر	۸۹	مازندران	۱.۳	۵.۱
تهران	۸۸	آذربایجان غربی	۱	۴.۴
قم	۸۶	قم	۰.۷	۴.۳
آذربایجان شرقی	۸۵	سمنان	۰.۶	۴.۲
همدان	۸۴	کرمانشاه	۰.۵	۴.۲
مرکزی	۸۳	گلستان	۰.۵	۴.۱
اصفهان	۸۱	همدان	۰.۵	۳.۹
خوزستان	۷۹	اردبیل	۰.۴	۳.۹
آذربایجان غربی	۷۸	چهارمحال و بختیاری	۰.۴	۳.۷
خراسان رضوی	۷۶	سیستان و بلوچستان	۰.۴	۳.۴
مازندران	۷۵	کردستان	۰.۴	۳.۲
سیستان و بلوچستان	۷۲	لرستان	۰.۴	۳.۱
گیلان	۶۶	ایلام	۰.۳	۳
فارس	۶۴	خراسان جنوبی	۰.۳	۱.۴
البرز	۵۵	خراسان شمالی	۰.۳	۱.۳
کشور	۸۶	کهگیلویه و بویر احمد	۰.۲	۸۸

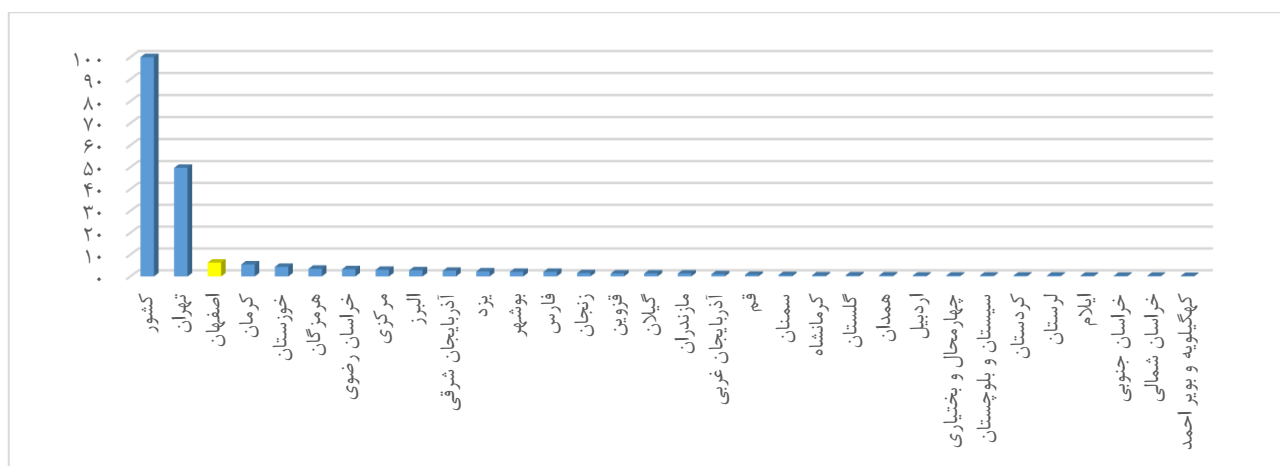
منبع: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان اصفهان

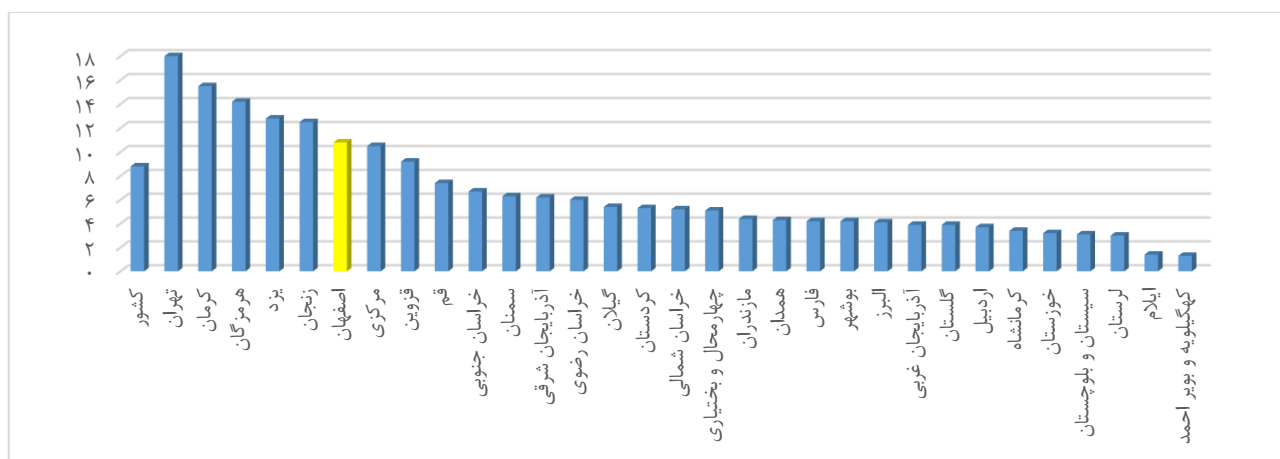
نمودار (۴). نسبت مصارف به منابع بانکی به تفکیک استان ها در پایان اسفند ۱۴۰۳

نمودار (۵). سهم استان ها از درآمد مالیاتی (درصد)

نمودار (۶). نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی (درصد)

در جدول ۷، میزان «اعتبارات هزینه‌ای» استان اصفهان ۲,۴۱۱ میلیارد تومان گزارش شده است. این رقم کمتر از استان‌هایی چون تهران (۳,۴۱۷ میلیارد تومان)، فارس (۲,۹۹۵ میلیارد تومان) و خراسان رضوی (۲,۹۱۹ میلیارد تومان) است اما همچنان در میان مقادیر بالاتر کشور قرار دارد. در شاخص «نسبت اعتبارات جاری به تعداد کارکنان دولت»، اصفهان با عدد ۲۸۹ میلیون تومان پایین‌تر از متوسط کشور (۳۲۵ میلیون تومان) قرار گرفته است. این نسبت در استان‌هایی مانند تهران و سیستان و بلوچستان ۳۷۳ میلیون تومان و در بوشهر ۳۵۲ میلیون تومان بوده است. بنابراین اصفهان از منظر اعتبارات هزینه‌ای و سرانه کارکنان، جایگاهی پایین‌تر از میانگین ملی ثبت کرده است.

در بخش «اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای»، رقم استان اصفهان ۴,۷۹۹ میلیارد تومان است. این میزان به‌وضوح کمتر از استان‌های خوزستان (۱۳,۶۵۰ میلیارد تومان)، سیستان و بلوچستان (۹,۶۳۶ میلیارد تومان) و کرمان (۸,۶۴۴ میلیارد تومان) بوده، اما بالاتر از تهران (۴,۴۰۲ میلیارد تومان) گزارش شده است. در شاخص «سرانه اعتبارات سرمایه‌ای»، اصفهان با عدد ۸,۸۴۰ هزار ریال پایین‌تر از میانگین کشور (۱۸,۳۳۵ هزار ریال) و بسیار کمتر از استان‌هایی مانند ایلام (۵۵,۵۹۵ هزار ریال) و کهگیلویه و بویراحمد (۴۸,۰۷۲ هزار ریال) قرار دارد. نسبت «مجموع اعتبارات جاری و سرمایه‌ای به درآمد عمومی» برای اصفهان ۱۰.۵ درصد است که پایین‌تر از متوسط کشور (۱۹ درصد) و سایر استان‌های کشور است، اما به‌مراتب بالاتر از تهران (۱.۵ درصد) ثبت شده است. این وضعیت نشان می‌دهد که اصفهان در حوزه اعتبارات سرمایه‌ای و نسبت‌های توزیعی، پایین‌تر از سطح متوسط کشور و سایر استان‌های کشور قرار دارد، هرچند جایگاه آن نسبت به برخی استان‌های پرجمعیت مانند تهران مطلوب‌تر است.

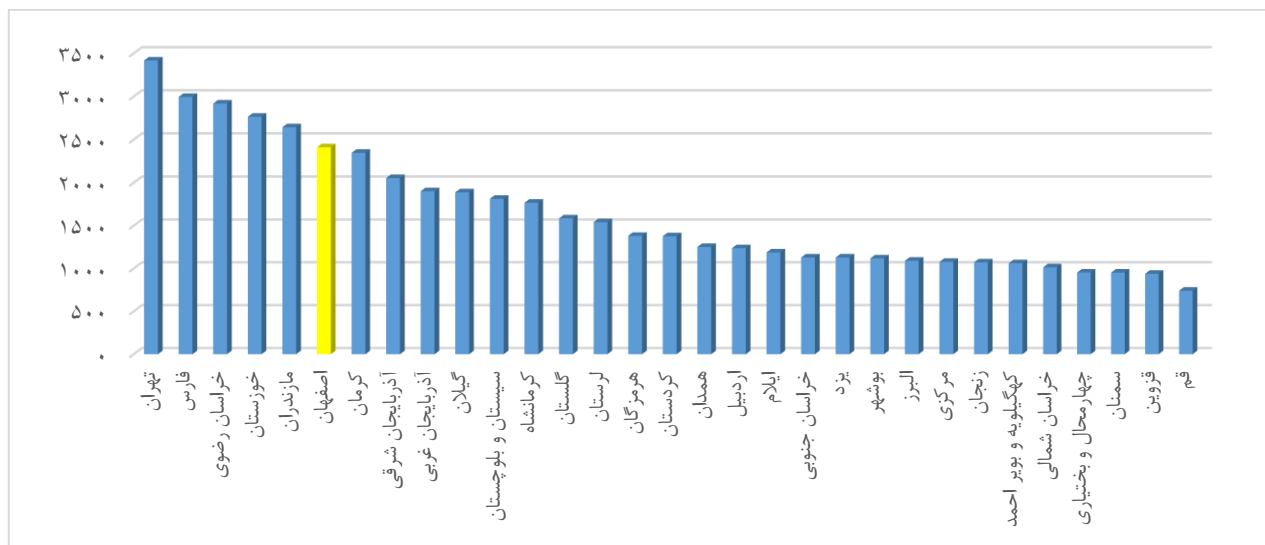
جدول (۷). بودجه دریافتی استان اصفهان نسبت به سایر استان‌های کشور (سال ۱۴۰۳)

استان	اعتبارات هزینه‌ای (میلیارد تومان)	استان	نسبت اعتبارات جاری به تعداد کارکنان دولت (میلیون تومان)	استان	اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (میلیارد تومان)	استان	سرايه اعتبارات تملك دارایی های سرمایه‌ای (هزار ریال)	استان	نسبت اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه به درآمد عمومی (درصد)
کشور	۵۰۷۵۸	کشور	۳۲۵	کشور	۱۵۷۶۱۴	کشور	۱۸۳۳۵	کشور	۱۹
تهران	۳۴۱۷	تهران	۳۷۳	خوزستان	۱۳۶۵۰	ایلام	۵۵۵۹۵	سیستان و بلوچستان	۲۴۱.۲
فارس	۲۹۹۵	سیستان و بلوچستان	۳۷۳	سیستان و بلوچستان	۹۶۳۶	بوشهر	۵۴۸۹۱	کهگیلویه و بویر احمد	۱۷۴.۸
خراسان رضوی	۲۹۱۹	بوشهر	۳۵۲	کرمان	۸۶۴۴	کهگیلویه و بویر احمد	۴۸۰۷۲	لرستان	۱۵۷.۱
خوزستان	۲۷۶۵	کهگیلویه و بویر احمد	۳۴۸	فارس	۸۱۳۱	خراسان جنوبی	۳۷۳۰۵	کردستان	۱۴۸.۶
مازندران	۲۶۴۳	خراسان شمالی	۳۴۸	خراسان رضوی	۷۸۳۱	خراسان شمالی	۳۶۱۹۷	ایلام	۱۴۷.۶
اصفهان	۲۴۱۱	هرمزگان	۳۴۰	بوشهر	۷۰۱۰	سیستان و بلوچستان	۲۹۳۷۹	خراسان جنوبی	۱۳۶.۱
کرمان	۲۳۴۷	خراسان جنوبی	۳۳۶	آذربایجان غربی	۶۴۸۹	کردستان	۲۹۳۶۲	خراسان شمالی	۱۱۲.۶
آذربایجان شرقی	۲۰۵۴	خوزستان	۳۳۵	آذربایجان شرقی	۵۵۳۶	لرستان	۲۷۰۹۰	کرمانشاه	۱۱۱.۹
آذربایجان غربی	۱۹۰۱	ایلام	۳۳۴	هرمزگان	۵۱۷۲	خوزستان	۲۶۶۸۵	گلستان	۱۰۵.۸
گیلان	۱۸۸۹	مازندران	۳۳۲	کردستان	۴۹۵۹	چهارمحال و بختیاری	۲۵۷۱۲	اردبیل	۹۲.۸
سیستان و بلوچستان	۱۸۱۴	چهارمحال و بختیاری	۳۳۲	مازندران	۴۸۷۴	هرمزگان	۲۵۶۲۹	همدان	۸۱.۹
کرمانشاه	۱۷۶۷	کردستان	۳۲۹	لرستان	۴۸۵۵	کرمان	۲۵۳۲۸	آذربایجان غربی	۷۴.۲
گلستان	۱۵۸۵	گلستان	۳۲۹	گیلان	۴۸۵۳	سمنان	۲۴۹۰۳	چهارمحال و بختیاری	۷۱.۴
لرستان	۱۵۴۱	زنجان	۳۲۹	اصفهان	۴۷۹۹	اردبیل	۲۴۲۸۵	مازندران	۵۲.۱
هرمزگان	۱۳۸۱	خراسان رضوی	۳۲۷	کرمانشاه	۴۴۱۳	زنجان	۲۳۸۴۱	گیلان	۴۷.۵
کردستان	۱۳۷۶	کرمانشاه	۳۲۵	تهران	۴۴۰۲	کرمانشاه	۲۲۰۷۸	فارس	۴۶.۹
همدان	۱۲۵۲	یزد	۳۲۳	گلستان	۴۱۴۶	گلستان	۲۰۵۶۶	سمنان	۴۱.۱
اردبیل	۱۲۳۷	البرز	۳۲۲	کهگیلویه و بویر احمد	۳۶۴۹	یزد	۲۰۳۶۸	قم	۳۷
ایلام	۱۱۸۷	قم	۳۲۲	همدان	۳۴۱۲	همدان	۱۹۲۸۶	بوشهر	۳۴.۲
خراسان جنوبی	۱۱۲۹	مرکزی	۳۱۹	ایلام	۳۳۱۹	گیلان	۱۸۸۹۲	خوزستان	۳۳.۴
یزد	۱۱۲۹	همدان	۳۱۹	خراسان شمالی	۳۱۶۷	مرکزی	۱۸۴۵۹	خراسان رضوی	۲۹.۱
بوشهر	۱۱۱۸	آذربایجان غربی	۳۱۶	اردبیل	۳۱۵۵	آذربایجان غربی	۱۸۳۸۸	آذربایجان شرقی	۲۶.۴
البرز	۱۰۹۱	اردبیل	۳۱۴	خراسان جنوبی	۳۱۵۲	قزوین	۱۸۰۵۴	زنجان	۲۲.۸
مرکزی	۱۰۷۸	گیلان	۳۱۳	البرز	۳۰۸۶	فارس	۱۵۸۳۲	قزوین	۲۲.۷
زنجان	۱۰۷۲	کرمان	۳۱۲	مرکزی	۲۷۱۷	قم	۱۴۴۹۸	کرمان	۱۸.۱
کهگیلویه و بویر احمد	۱۰۶۱	فارس	۳۱۱	یزد	۲۶۷۶	مازندران	۱۴۲۷۲	هرمزگان	۱۵.۹
خراسان شمالی	۱۰۱۴	لرستان	۳۱۱	زنجان	۲۶۶۸	آذربایجان شرقی	۱۳۵۳۰	یزد	۱۵.۲
چهارمحال و بختیاری	۹۵۳	سمنان	۳۰۷	چهارمحال و بختیاری	۲۵۶۳	خراسان رضوی	۱۱۰۱۶	البرز	۱۳.۷
سمنان	۹۵۲	قزوین	۳۰۶	قزوین	۲۴۳۰	البرز	۱۰۱۹۱	مرکزی	۱۱.۸
قزوین	۹۳۸	آذربایجان شرقی	۲۹۳	قم	۲۱۰۸	اصفهان	۸۸۴۰	اصفهان	۱۰.۵
قم	۷۴۱	اصفهان	۲۸۹	سمنان	۱۹۶۰	تهران	۳۰۵۲	تهران	۱.۵

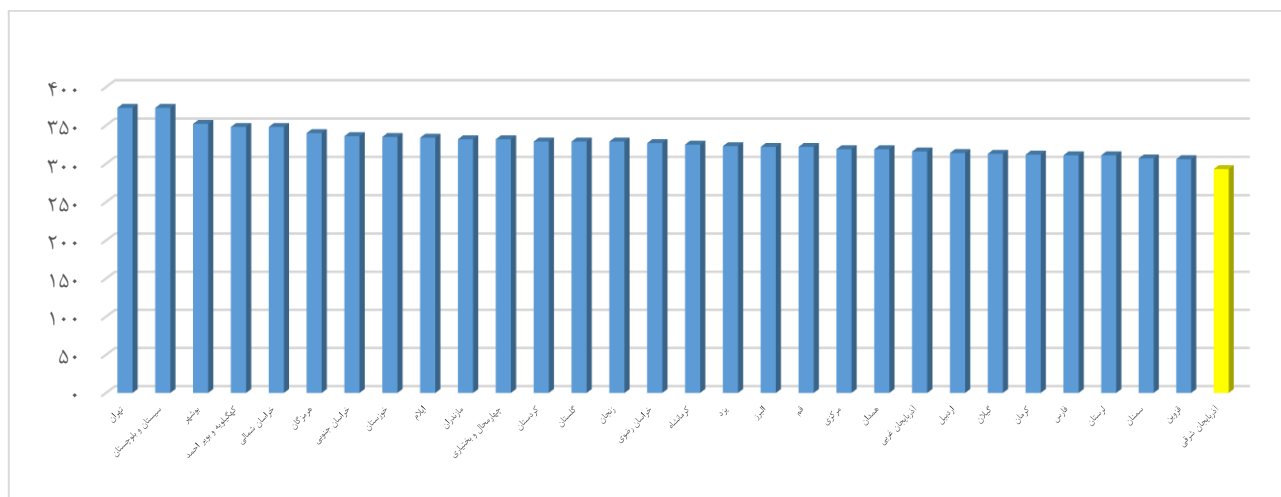
منبع: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان اصفهان

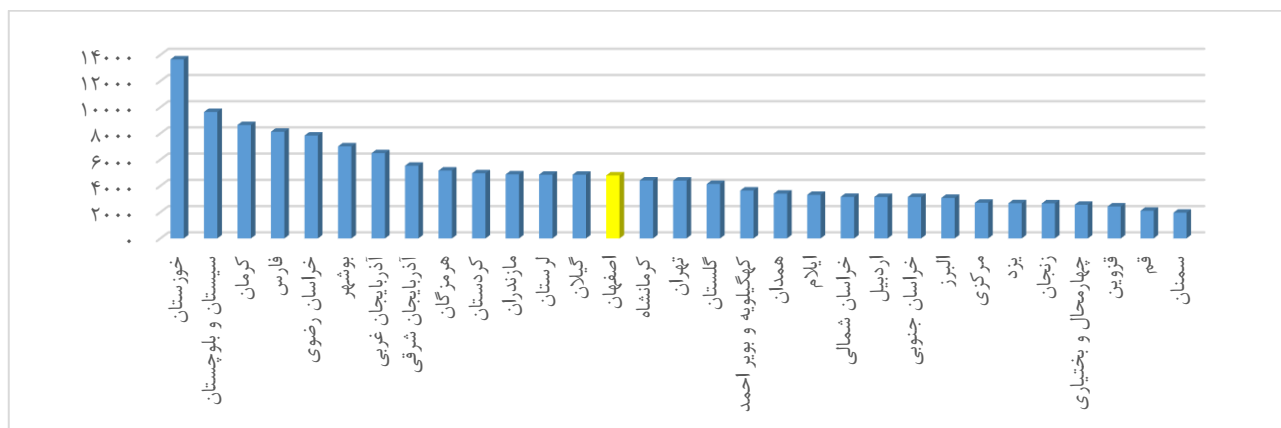
نمودار (۷). اعتبارات هزینه‌ای (میلیارد تومان)

نمودار (۸). نسبت اعتبارات جاری به تعداد کارکنان دولت (میلیون تومان)

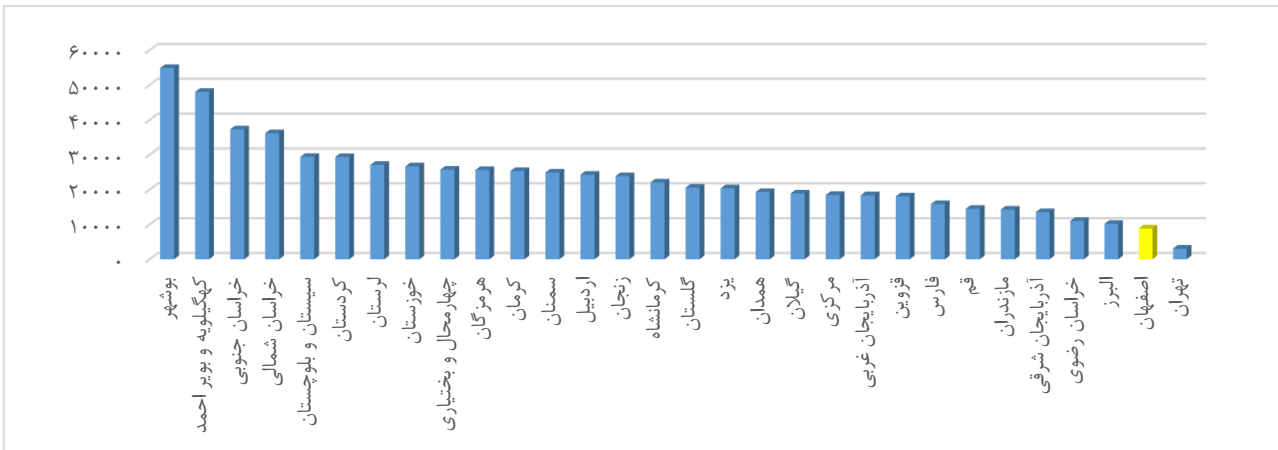

نمودار (۹). اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (میلیارد تومان)

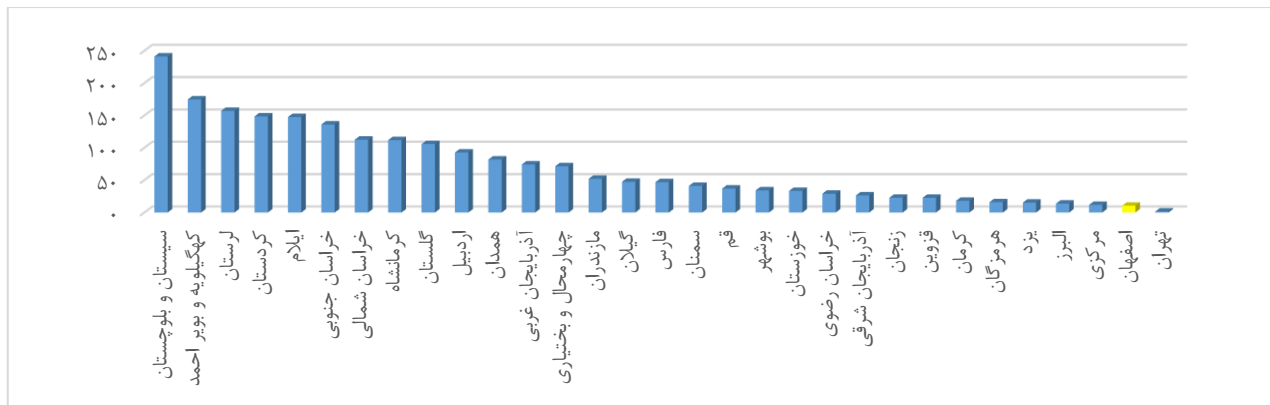

نمودار (۱۰). سرانه اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای (هزار ریال)

نمودار (۱۱). نسبت اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای و جاری به درآمد عمومی (درصد)

۶. پیامدهای اقتصادی برای اصفهان

محرومیت اصفهان در تخصیص تسهیلات بانکی پیامدهای گسترده‌ای برای اقتصاد استان به همراه داشته است. نخستین پیامد کاهش توان سرمایه‌گذاری صنعتی و زیرساختی است؛ بسیاری از طرح‌های بزرگ صنعتی و نیمه‌تمام استان به دلیل کمبود منابع مالی با تأخیر مواجه شده‌اند. از سوی دیگر، محدودیت در دریافت سرمایه در گردش، واحدهای تولیدی کوچک و متوسط را با مشکلات نقدینگی جدی روبه‌رو کرده و توان رقابتی آنها را کاهش داده است.

افزون بر این، بیکاری به‌ویژه در میان جوانان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی به یکی از چالش‌های پایدار استان تبدیل شده است. عدم دسترسی کافی به تسهیلات، فرصت‌های کارآفرینی و ایجاد مشاغل جدید را محدود ساخته و این مسئله به افزایش فشار اجتماعی بر دولت و بخش خصوصی انجامیده است. در نهایت، کاهش توان رقابت صنایع اصفهان در سطح ملی و بین‌المللی نیز از دیگر تبعات کمبود تسهیلات بانکی محسوب می‌شود.

۷. نقش اتاق بازرگانی اصفهان

اتاق بازرگانی اصفهان به عنوان نماینده بخش خصوصی، نقشی کلیدی در مطالبه‌گری برای اصلاح این وضعیت دارد. این نهاد می‌تواند با انتشار گزارش‌های تحلیلی، شفاف‌سازی داده‌ها و مذاکره با مسئولان بانک مرکزی، خواستار افزایش سهم استان از تسهیلات بانکی شود. همچنین، ایجاد اجماع میان فعالان اقتصادی و هماهنگی با سایر اتاق‌های بازرگانی کشور، ابزار مهمی برای فشار بر سیاست‌گذاران محسوب می‌شود.

علاوه بر این، اتاق بازرگانی می‌تواند در طراحی سازوکارهای جدید برای تخصیص عادلانه منابع مشارکت کند. به عنوان نمونه، پیشنهاد مدل‌های منطقه‌ای برای توزیع اعتبارات و ارائه شاخص‌های شفاف، از جمله اقداماتی است که این نهاد می‌تواند انجام دهد.

۸. پیشنهادات سیاستی

۱. **سهمیه‌بندی عادلانه:** تخصیص تسهیلات متناسب با سهم استان‌ها از سپرده‌ها و جمعیت.
۲. **شفافیت داده:** انتشار عمومی و دوره‌ای آمار تسهیلات به تفکیک استان‌ها.
۳. **مکانیزم‌های نظارتی:** ایجاد نظام نظارت مستقل بر توزیع منابع بانکی و گزارش‌دهی منظم.
۴. **مشوق‌های منطقه‌ای:** ارائه تسهیلات با نرخ ترجیحی به استان‌هایی که کمتر از متوسط کشوری تسهیلات دریافت کرده‌اند.
۵. **تمرکززدایی نهادی:** تقویت اختیارات بانک‌های استانی در فرآیند تصمیم‌گیری برای تخصیص منابع.

۹. جمع‌بندی

این گزارش نشان داد که استان اصفهان، با قرار گرفتن در رتبه دوم پرداخت مالیات در کشور (بیش از ۳۲۱ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۱، پس از تهران)، یکی از ستون‌های اصلی تأمین مالی عمومی است؛ با این حال بازگشت منابع به استان در قالب بودجه، با وزن مالیاتی آن هم‌تراز نیست. سنجه‌های بودجه‌ای سال ۱۴۰۴ نشان می‌دهد سرانه مصارف هزینه‌ای اصفهان ۶۰۲۰۱ میلیون ریال و سرانه تملک دارایی سرمایه‌ای ۱۸۰۷۹۴ میلیون ریال است که به ترتیب در رتبه چهارم و دوم کشور قرار دارد و از بسیاری از استان‌ها پایین‌تر است و تصویر روشنی از ناهمخوانی «تأمین-تخصیص» در سطح ملی ارائه می‌کند. در کنار این، نسبت مانده تسهیلات به سپرده‌ها (پس از کسر سپرده قانونی) در اصفهان به‌طور متوسط حدود ۷۴ درصد بوده که هم از میانگین کشور پایین‌تر

است و هم از چند استان هم‌تراز یا کوچک‌تر؛ بنابراین اصفهان در سه جبهه کلیدی—پرداخت مالیات بالا، سهم بودجه‌ای پایین، و بازگشت اعتبارات بانکی کمتر—با نابرابری ساختاری مواجه است.

تداوم این ناهم‌ترازی، پیامدهای واقعی بر سرمایه‌گذاری صنعتی و زیرساختی، سرمایه در گردش بنگاه‌ها و نهایتاً رشد اشتغال و رقابت‌پذیری استان دارد. بر این مبنا، بازنگری در قواعد توزیع بودجه، شفاف‌سازی و نظارت بر تخصیص اعتبارات بانکی، و نشان دادن «سهم استان از تأمین مالی دولت» به‌عنوان یکی از معیارهای مؤثر در فرمول‌های توزیع ضرورتی فوری است. اتخاذ چنین رویکردی، ضمن ترمیم چرخه تأمین—تخصیص و تقویت اعتماد بخش خصوصی، امکان بهره‌برداری کامل از مزیت‌های صنعتی اصفهان را فراهم می‌کند و به تعادل منطقه‌ای در مقیاس ملی یاری می‌رساند.